

- Oikos* 109: 583-593.
- IMS, R. A. OG STEEN, H. 1990. Geographical synchrony in microtine population cycles: a theoretical evaluation of the role of nomadic avian predators. – *Oikos* 57: 381-387.
- JEDRZEJEWSKI, W. OG JEDRZEJEWSKA, B. 1996. Rodent cycles in relation to biomass and productivity of ground vegetation and predation in the Palearctic. – *Acta Ther.* 41: 1-34.
- JONSSON, P., KOSKELA, E. OG MAPPE, T. 2000. Does risk of predation by mammalian predators affect the spacing behaviour of rodents? – *Oecologia* 122: 487-492.
- KLEMOLA, T., KOIVULA, M., KORPIMÄKI, E. OG NORRDAHL, K. 2000. Experimental tests of predation and food hypotheses for population cycles of voles. – *Proc. Royal Soc. Lond. B* 267: 351-356.
- KLEMOLA, T., KORPIMÄKI, E. OG NORRDAHL, K. 1998. Does avian predation risk depress reproduction of voles? – *Oecologia* 115: 149-153.
- KOKKO, H. OG RANTA, E. 1996. Evolutionary optimality of delayed breeding in voles. – *Oikos* 77: 173-175.
- KORPIMÄKI, E., BROWN P. R., JACOB, J. OG PECH, R. P. 2004. The puzzles of population cycles and outbreaks of small mammals solved? – *BioScience* 54: 1071-1079
- KORPIMÄKI, E., KLEMOLA, T., NORRDAHL, K., OKSANEN, L., OKSANEN, T., BANKS, P., BATZLI, G. O. OG HENTTONEN, H. 2003. Vole cycles and predation. – *Trends Ecol. Evol.* 18: 494-495.
- KORPIMÄKI, E. OG NORRDAHL, K. 1998. Experimental reduction of predators reverses the crash phase of small-rodent cycles. – *Ecology* 79: 2448-2455.
- KORPIMÄKI, E., OKSANEN, L., OKSANEN, T., KLEMOLA, T., NORRDAHL, K. OG BANKS, P. B. 2005. Vole cycles and predation in temperate and boreal zones of Europe. – *J. Anim. Ecol.* 74: 1150-1159.
- KREBS, C. J., BOONSTRA, R., BOUTIN, S. OG SINCLAIR, A.R.E. 2001. What drives the 10-year cycle of snowshoe hares? – *BioScience* 51: 25-35.
- KREBS, C.J., KENNEY, A. J., GILBERT, S., DANELL, K., ANGERBJÖRN, A., ERLINGE, S., BROMLEY, R. G., SHANK, C. OG CARRIERE, S. 2002. Synchrony in lemming and vole populations in the Canadian Arctic. – *Can. J. Zool.* 80: 1323-1333.
- LAMBIN, X., BRETAGNOLLE, V. OG YOCCOZ, N. G. 2006. Vole population cycles in northern and southern Europe: Is there a need for different explanations for single pattern? – *J. Anim. Ecol.* 75: 340-349.
- NORRDAHL, K. OG KORPIMÄKI, E. 1995. Effects of predator removal on vertebrate prey populations: birds of prey and small mammals. – *Oecologia* 103: 241-248.
- OKSANEN, T., SCHNEIDER, M., RAMMUL, Ü., HAMBÄCK, P. OG AUNAPUU, M. 1999. Population fluctuations of voles in North Fennoscandian tundra: contrasting dynamics in adjacent areas with different habitat composition. – *Oikos* 86: 463-478.
- OLI, M. K. 2003. Population cycles of small rodents are caused by specialist predators: or are they? – *Trends Ecol. Evol.* 18: 105-107.
- ROSENZWEIG, M. L. OG MACARTHUR, R. H. 1963. Graphical representation and stability condition of predator-prey interactions. – *Am. Nat.* 97: 209-223.
- SELDAL, T., ANDERSEN, K.-J. OG HÖGSTEDT, G. 1994. Grazing-induced proteinase inhibitors: a possible cause for lemming population cycles. – *Oikos* 70: 3-11.
- SELÄS, V. 1997. Cyclic population fluctuations of herbivores as an effect of cyclic seed cropping of plants: the mast depression hypothesis. – *Oikos* 80: 257-268.
- SELÄS, V. 1998. Mast seeding and microtine cycles: a reply to Lennart Hansson. – *Oikos* 82: 595-596.
- SELÄS, V. 2000. Population dynamics of capercaillie *Tetrao urogallus* in relation to bilberry *Vaccinium myrtillus* production in southern Norway. – *Wildl. Biol.* 6: 1-11.
- SELÄS, V. 2006a. Explaining bank vole cycles in southern Norway 1980-2004 from bilberry reports 1932-1977 and climate. – *Oecologia* 147: 625-631.
- SELÄS, V. 2006b. Patterns in grouse and woodcock hunting statistics from Central Norway do not support the alternative prey hypothesis. – *Ibis* 148: 678-686.
- SELÄS, V. 2006c. UV-B-induced plant stress as a possible cause for 10-year hare cycles. – *Popul. Ecol.* 48: 71-77.
- SELÄS, V. 2006d. Kan klimasynkronisert plantestress forårsake sykklusene hos smågnagere og fjellbjørkemåler? – *Vår Fuglefauna* 29: 166-173.
- SELÄS, V., FRAMSTAD, E. OG SPIDSØ, T. K. 2002. Effects of seed masting of bilberry, oak and spruce on sympatric populations of bank vole (*Clethrionomys glareolus*) and wood mouse (*Apodemus sylvaticus*) in southern Norway. – *J. Zool. Lond.* 258: 459-468.
- SELÄS, V., SONERUD, G. A., HISTØL, T. OG HJELJORD, O. 2001. Synchrony in short-term fluctuations of moose calf body mass and bank vole population density supports the mast depression hypothesis. – *Oikos* 92: 271-278.
- SELÄS, V. OG STEEL, C. 1998. Large brood sizes of pied flycatcher, sparrowhawk and goshawk in peak microtine years: support for the mast depression hypothesis. – *Oecologia* 116: 449-455.
- STEINHEIM, G., WELADJI, R. B., SKOGAN, T., ADNOY, T., SKJELVÅG, A. O. OG HOLLAND, Ø. 2004. Climatic variability and effects on ungulate body weight: the case of domestic sheep. – *Ann. Zool. Fenn.* 41: 525-538.
- WHITE, T. C. R. 1984. The abundance of invertebrate herbivores in relation to the availability of nitrogen in stressed food plants. – *Oecologia* 63: 90-105.
- WHITE, T. C. R. 1993. *The inadequate environment. Nitrogen and the abundance of animals.* – Springer, Berlin.
- WOLFF, J. O. OG DAVIS-BORN, R. 1997. Response of gray-tailed voles to odours of a mustelid predator: a field experiment. – *Oikos* 79: 543-548.
- YLÖNEN, H. 1989. Weasels *Mustela nivalis* suppress reproduction in cyclic bank voles *Clethrionomys glareolus*. – *Oikos* 55: 138-140.
- YLÖNEN, H., VIITALA, J. OG MAPPE, T. 1991. How much do avian predators influence cyclic bank vole populations? An experiment during a peak year. – *Ann. Zool. Fenn.* 28: 1-6.

En feltekskursjon til Det Norske Videnskaps-Akademiets gård på Sør-Neset, Atndalen, forsommeren 1935

Edvard K. Barth og Tor A. Bakke

Artikkelen er basert på Edvard K. Barths (1913-1996) feltdagbok fra Zoologisk laboratoriums ekskursjon til Det Norske Videnskaps-Akademiets gård på Sør-Neset, Atndalen, forsommeren 1935. Dagboknotatene og et billedmateriale er velvilligst stillet til rådighet av Sonja Barth. Hun har etter E.K. Barths bortgang fortsatt deres omfattende arbeid med kartlegging av middelalderens fangstanlegg for rein, elg og falk i Sør-Norge. Jeg har sammenstilt dagboknotatene og bildene til minne om E.K. Barth som gikk bort for 10 år siden i år. Han var ansatt ved Zoologisk museum (nå Naturhistorisk museum, Seksjon for zoologi), Universitetet i Oslo (UiO) i over 20 år, men som emeritus fortsatte han å arbeide aktivt ved museet helt til det siste.

Denne zoologiske ekskursjonen til Videnskaps-Akademiets gård på Sør-Neset i Atndalen i 1935, for over 70 år siden – det året Zoologisk laboratorium flyttet fra sentrum av Oslo til Blindern, er verd å minnes av flere årsaker. Ikke minst på grunn av feltekskursjonens deltagere.

Ekskursjonen ble nemlig ledet av Norges første kvinnelige professor, den berømte zoologen Kristine Bonnevie (Figur 1) som hadde hytte («Snefugl») i Rondane, ved siden av amanuensis Gudrun Ruud (Figur 2)

ved Zoologisk laboratorium, UiO. Som feltkyndig fungerte Per Høst med tittel vitenskapelig assistent. Han ble senere berømt som dokumentarfilmregissør og laget reiseskildringer fra diverse eksotiske strøk som var populære på norske kinoer på 1940-tallet og utover. Blant annet laget han dokumentarfilmen «Galapagos» (1955) sammen med Thor Heyerdahl og i 1957 den kjente filmen «Same Jakki». Ornitologen, cand.mag. Yngvar Hagen, var den andre feltkyndige. To år etter (1937)

deltok han som landzoolog på den berømte ekspedisjonen til øya Tristan da Cunha i Sør-Atlanteren. Han var også en tid ansatt ved Zoologisk museum, UiO, og ble professor og leder av Statens viltundersøkelser på Ås.

Blant studentene som deltok på feltekskursjonen finner vi den senere verdensberømte Thor Heyerdahl (Figur 3) som ble en av de største eventyrerne i det 20. århundre, og også Knut Schmidt-Nielsen, nå professor emeritus, æresdoktor ved NTNU (1994) og en av verdens mest prominente

Førstekonservator dr. philos. **Edvard Kaurin Barth** (1913-1996) startet sine zoologiske studier i 1933 og var en pionér på studiet av temperaturregulering hos fugl. Han ble cand.real. i zoologi ved UiO i 1941, konservator ved Zoologisk museum (ZM), UiO, i 1955 (etter Yngvar Hagen) og dr.philos. i 1968 på et arbeid over sirkumpolare variasjoner hos måkefugler. E.K. Barth ledet Ornitologisk avdeling ved ZM i over 20 år og var en tid bestyrer ved ZM. Barth ble pensjonert i 1980, men som emeritus fortsatte han sitt faglige engasjement ved museet på en rekke felter og ble en meget sterk forkjemper for vern av norsk natur. Bildet er fra 1949.

dyrefysiologer (moren var den første kvinne med doktorgrad i fysikk i Sverige). I Schmidt-Nielsens fascinerende, åpenhjertige og spennende autobiografi «*The Camel's Nose. Memoirs of a curious student*» (1998; Island Press / Shearwater Books) har han skrevet om sitt vennskap med blant andre Thor Heyerdahl, Per Høst og E.K. Barth fra denne tiden midt på 1930-tallet. Boken starter slik: «*It has been said that the primary function of schools is to impart enough facts to make children stop asking questions. Those with whom the schools do not succeed become scientists.*»

E.K. Barth viste allerede fra studenttiden av og gjennom hele sin karriere, en uvanlig grundighet og nøyaktighet i alt han gjorde. I hans naturskildringer allerede den gang, finner en dessuten stor begeistring, lidenskap og poetisk inderlighet.

Men la oss lytte til den 22-årige studentens egne opplevelser nedtegnet i hans feltdagbok (noe frisert, i lett modernisert språkdrakt; tillegg er satt i hakeparentes), der han beskriver ekskursjonen i juni 1935 til Sør-Nettet i Atndalen sammen med professor Bonnevie og medstudenter som senere ble så berømte.

Figur 1. Ekskursjonslederen til Sør-Nettet i 1935, professor Kristine Bonnevie (1872-1948), Zoologisk laboratorium, Biologisk institutt (BI), UiO. Her sammen med Albert Einstein (1879-1955) på tur i Oslofjorden i 1920. Foto fra: *Alma maters døtre 1882-1982, en bildesamling*. The head of the excursion to Sør-Nettet in 1935, professor Kristine Bonnevie (1872-1948). Here with Albert Einstein on a trip on the Oslo fjord in 1920.

Figur 2. Portrett av hjelpeleer ved ekskursjonen, Gudrun Ruud ved Zoologisk laboratorium, BI, UiO. Her i laboriet på Biologisk stasjon i Drøbak. Foto fra: *Alma maters døtre 1882-1982, en bildesamling*. Picture of assistant teacher at the excursion, Gudrun Ruud. Here in the laboratory at Biological Station, Drøbak.

Fra feltdagboka

Det var den 8. juni 1935, pinse-aften. Vi var en liten gruppe studenter fra vel 20 til 25 år, som hadde tatt jernbanen oppover Østerdalen og gikk av på Atna. Våre ledere var professor Kristine Bonnevie [1872-1948] og amanuensis Gudrun Ruud, nokså jevngamle damer på 60-65 år. Vi hadde lagt i vei på ekskursjon til Atnsjøen ved Rondane [Figur 4].

Jeg gledet meg enormt; hadde smakt litt på andre fjell tidligere, men dette ble noe helt nytt. En rommelig buss sto på stasjonen. Den gikk i daglig rute fra toget og de 6 milene oppover Atndalen til Sollia og Nettet, en helt ukjent bygd for oss alle. Ca. halvveis oppe passerte vi kirkebygda, som lå i bratt helling mot sydvest i tindrende sol. Bussen hadde strevet seg oppover de nokså bratte bakkene, og der oppe ble vi mottatt av kirke-

Professor **Tor A. Bakke** (f. 1943) ble fast ansatt ved ZM, UiO (nå Naturhistorisk museum, Seksjon for zoologi) i 1973 der han nå leder Bløtdyrsamlingen og er konstituert leder for Helminnologisk samling (omfatter parasittiske marker). Han har også vært bestyrer for Zoologisk museum, og en periode leder av Osloavdelingen i NZF, sekretær i hovedforeningen og redaktør av Fauna. Bakkes forskning omfatter spesielt biologiske, økologiske og systematiske studier av helminter, spesielt parasittiske flatmark. Hans første skriftlige arbeid ble trykket i Fauna i 1969.

Naturhistorisk museum, Seksjon for zoologi, Universitetet i Oslo, Postboks 1172 Blindern, NO-0318 OSLO. E-post-adresse: t.a.bakke@nhm.uio.no.

klokker. Akkurat da ringte de ut over fjellbygda og kalte til pinse. Lyden og opplevelsen sitter i meg ennå, en vakker, bitte liten kirke.

Bussen hadde posten med seg og hadde stoppet som snarest ved hver gård. Nå gjorde den en real stopp ved Handelsforeningen, bygdebutikken, hvor styreren også var poståpner. Her hadde vi nådd høyden, ca. 750 m o.h., og skulle falle ca. 50 m ned mot Atnsjøen. Her lå Brenn ved utløpsosen og fossen. Stor og blank lå sjøen der, og bakenfor – ja, der lå Rondane, mektig og forlokkende. Vi var nesten i nordenden av sjøen da bussen stoppet ved Sør-Neset gård. Et helt eventyrlig sted med en rekke mindre og større stuer spredt utover. Jeg ble helt betatt. Hit opp kunne vi flytte hele Zoologisk laboratorium. Her var plass nok.

Sør-Neset gård var fra våren 1935 Videnskaps-Akademiets eiendom, en testamentarisk gave [Figur 5]. Professor Cato Maximilian Guldberg, som døde allerede i 1902, hadde tre døtre, som alle var ugifte. De to gjenlevende hadde bestemt i sitt testamente av 1930 at eiendommen skulle tilfalle Videnskapsakademiet. Den siste av frøkne Guldberg var død vinteren 1934-35, og nå ville Kristine Bonnevie dit opp på befarung. Samtidig ville hun gi sine studenter den opplevelsen å bli med på en ekskursjon. Feltzoologi kunne hun lite av, men hun var så heldig at hun hadde en erfaren feltzoolog, Per Høst, som vitenskapelig assistent. Dessuten var cand. mag. Yngvar Hagen med oss, 26 år og likeså en dyktig feltzoolog.

Studentene var – fra den eldste til den yngste: Thoralf Bjanes, Gunnar Skånes, Edvard Barth, Knut Schmidt-Nielsen og Thor Heyerdahl. Thor Heyerdahl hadde med seg kjempen Kazan [Figur 6], en svart og hvit grønlandshund. Amanuensis Gudrun Ruud hadde sin lille buhund, mens Per Høst hadde sin eventyrlige, vel dresserte pointer Mona [Figur 7].

Figur 3. Thor Heyerdahl under reinskinnpelsen på spillplassen til dobbeltbekkasinene i Rondane en senkveld i juni 1935. Foto: E.K. Barth. Thor Heyerdahl lying under a reindeer skin at the lek area for Great snipes in Rondane a late evening in June 1935.

8. juni – lørdag

Kom opp lørdag den 8. juni om aftenen og fant at den til Videnskaps-Akademiets testamenterte herlighet oversteget alle forventninger. Beliggenheten av alle de andre lave småstuenene på Neset, den fantastisk storslagne utsikt derfra samt alle småstuenes rene suiter av gjennomkoselige værelser med interiører og inventar av første klasse tok nesten pusten fra meg. Fjellene omkring var helt hvite av sne, og Rondanes veldige formasjoner tårnet seg kritt-hvite opp i vest. For et par dager siden hadde det lagt seg et par tommer nysne over hele distriktet helt ned til Atnsjøen og alt var skinnende hvitt en dags tid.

9. juni – søndag

Drog innover til innløpsosen til Atnsjøen hvor Hagen og Heyerdahl hadde observert et meget rikt fugleliv tidligere på myrene der (Hagen og Heyerdahl kom en uke før). Nå var elven steget nesten én meter og sto høyt over det meste av de svære myrene, så det var ikke så mye fugl der lenger. Observertet to glutt-

sniper, et stokkand-par samt en del løvsangere i myren. Vi som hadde gummistøvler fikk god bruk for dem, skjønt det var heller ikke alltid nok, for vannet gikk stundom høyt over. De eneste av oss alle ni som holdt oss knusk tørre hele tiden var Bjanes og jeg. Alle de andre hadde måttet vasse i isvannet til opp på lårene flere steder, så et par mann gikk med noen liter vann i gummistøvlene. Et rede av enkeltbekkasin med to egg blev fotografert av oss alle. Det var funnet av Hagen og Heyerdahl tidligere, men var tydeligvis forlatt. Like ved krop en velvoksen hoggorm gjennom lyngen, og der ble både fotografert og filmet med en mengde apparater. Schmidt-Nielsen fikk den tilslutt i halen og holdt den dinglende i luften mens han røkte en «Medina» og Høst lot sin film surre. På hjemveien var vi med på den reneste tyrefekting. Vi kom i nærheten av elven i berøring med en nokså stor bøling av kyr hvori blant der var en relativt liten svart okse. Heyerdahl hadde vært borte i den tidligere engang og fått føle horna dens i maven; men da den så så liten og tuslete ut gikk Schmidt-

Figur 4. Atnsjøen med Rondetoppene i vest, sett fra det utkikkspunktet som er bygget der maleren Harald Solberg laget skisser til sitt berømte nasjonalbilde «Vinternatt i Rondane» (1914). Foto: Tor A. Bakke.

Atnsjøen with the mountain peaks of Rondane in the west seen from the point where the painter Harald Solberg made his sketches for the famous painting «Winter night in Rondane mountains».

Nielsen bort og ville «hilse på den». Det skulle han nok ikke ha gjort, for da han ble angrepet hadde noen slag av staurer hans ingen som helst virkning, og dermed satte oksen like i maven på ham – riktig nok ikke med særlig fart. Schmidt-Nielsen kom først under oksen og begynte og bli omdannet til kjøttdeig. Men han klarte å få vridd seg opp og hang seg rundt halsen på oksen hvor han på kne forsøkte å klemme den ned. «Kazan» måtte nå til hjelp – Heyerdahl sendte den mot oksen, og «Kazan» forsøkte å ta seg en kraftig jafs av oksens bakre lår. Oksen skvatt nå som en vind av gårde og Schmidt-Nielsen ble slept med et stykke, men slapp løs mens oksen sprang litt videre. Da den snudde seg mot oss, tok jeg en sten på et par kilo og kylte mot den og var så svinheldig å treffe den faktisk midt mellom øynene. Den fikk visst atskillig å tenke på, og kom ikke etter da vi drog videre.

Bare trist at «dramaet» ikke ble filmet. Vi hadde noen kraftige regnbyger i morges, men etterhvert klarnet det av, og nå i ettermiddag henger solen strålende klar over Rondetoppene, og det ser ut til riktig å bli finvær.

10. juni – mandag

Strålende vær i dag. Blikkende stille og sol fra ca. kl halve fire i morges av. Ikke en sky på himmelen. Dro i morges innover i nye terreng mot lille Grytdalen. Hørte og så atskillige sivpurv og fjellpiplerker oppover vidda. Bjerkefinker og gråtrost høres i mengder hver dag. Vi lå og solte oss deilig ved en snebre midt på dagen. Et røyrede og et lappmeisrede med egg ble beskuet – var funnet tidligere av Hagen. Mona har av og til stand for rypestegger som flyr opp, men noe rypeerede finner vi ikke. Innerst i Grytdalen observerte vi et par av grønbenet

snipe [grønnstilk]. Utover dagen ble til sammen 6 krikken der iaktatt på forskjellige tjern – 4 hanner og 2 hunner. Atskillig elglort ble funnet inne i Grytdalen. På hjemveien ble 3 gluttsniper sett og hørt. En gråsisik hørte også Hagen og jeg tidligere på dagen. Vi to kom hjem kl halv åtte en god stund etter de andre.

11. juni – tirsdag

Dessverre overskyet og regnbyger i dag. Vi tok rutebilen ned til Atnsjøset utpå formiddagen. Ved fossen her fant Hagen et rede av fossefall liggende i en fjellsprekk ca. en halv meter over de brusende vannmassene i de verste strykene. Det var helt overdekket av tykk mose som en kule. Det ble fotografert på best mulige måte. Folkene der nede visste om et røyrede og et strandsniperede, begge

med egg, som ble vist oss. På veien dit fant jeg tre gråtrostreder og et bjerkefinkrede med 7 egg. Vi tok en del bunnprøver nede ved osset for å undersøke ferskvannsfaunaen her; fant ikke stort av interesse. Hagen, Heyerdahl med «Kazan» og jeg dro så til skogs mens de øvrige tok en båt for å undersøke vannfaunaen nærmere. Vi tre så en av de samme gluttsnipene som dagen før, men noe rede var fremdeles umulig å finne. Et par krikkender såes også i dag. I en oversvømt myr fant Hagen et rede med 5 egg av sivspurv. Ringtrosten hørtes flere steder. På hjemveien hørte vi atskillige blåstruper synge aldeles nydelig. Var delvis tett tåke over vidda i dag. Vi tre kom først hjem kl 22 i aftnen og fikk middag da bl.a. bestående av kokt røye. Rødstjerten høres her ved gården hver aftnen. Gjøk høres nesten hele døgnet igjennom. Ved Atnsjøset hørte vi om formiddagen en mengde grønnsisiker.

12. juni – onsdag

Litt regntungt dessverre også i morges, men lettere utpå dagen og litt sol i aftnen. Dro i dag over til gården Holtet omtrent midt på Atnsjøen på den motsatte siden av Nettet. Fant her etterhvert tre røyrer med egg. Så i det hele tatt ut til å være mye storfugl der omkring. Til sammen tre reder av granmeis blev funnet i uthulte bjerketrær. Trepplerke hørte jeg her et par steder. På anvisning fant vi rede av krikkand med 9 egg oppe ved et tjern. Her fant Hagen enda et sivspurvrede. Løvsangeren høres overalt i skogen. Her på Nettet har linerle og svart og hvit fluesnapper rede på huset. Klatremus finner vi merker av nesten hver dag. Heyerdahl har kjøpt musefeller hos landhandleren og driver en ivrig jakt i uthusene til sine undersøkelser. Når vi ror over Atnsjøen pleier Kazan oftest å bli beordret uti når vi har et par hundre meter

Figur 5. Fjellgården Sør-Nettet fotografert juni 1935. Gården ligger ved Atnsjøen midt i mot det panorama som er kjent gjennom Sohlbergs maleri «Vinternatt i Rondane». Stiftelsen Sør-Nettet ble opprettet ved Anna og Kathrine Guldbergs testamente 5. april 1930, og skulle anvendes i den naturvitenskapelige forskningstjeneste. Stedet omfatter små hytter for omkring 20 personer og utleies fortrinnsvis til Videnskaps-Akademiets medlemmer. Foto: E.K. Barth. The houses at Sør-Nettet photographed in June 1935. The foundation Sør-Nettet was established by Anna and Kathrine Guldberg's last will April 5th 1930 to be used for natural science research. The place is an old mountain farm close to Atnsjøen.

igjen, og så sleper den hele farkosten med 5-6 mann mot land uten minste rorskars assistanse. Er adskillig røye i Atnsjøen. Ørreten er forholdsvis liten – likeså røyen – de kan dog komme opp i 1-2 mærker [en mark er ca. en kvart kilo], og maks under oppholdet vårt var en på 2 kg. Om kvelden gikk Hagen, Schmidt-Nielsen og jeg opp til de svære myrstrækningene ved innløpsosen til Atnsjøen. Vi gikk omkring og vasset der fra ca. kl 23 til kl 03. Enkeltbekkasinspill hørte vi ofte og en mengde andre interessante lyder. Ettersom flere fugler våknet ble der mer og mer liv. Gluttsnipen hørte og så vi mange steder, krikkender var å se og høre i massevis, et par toppender ble også observert. Enda et sivspurv rede ble funnet av Hagen. Mølleren hørte jeg for første gang her. Bokfink og måltrost hadde jeg heller ikke hørt tidligere her oppe. Vi kom først hjem kl 04 om morgenen. Det er aldeles lyst døgnet rundt her oppe.

13. juni – torsdag

I løpet av natten var det klarnet helt av, så nå i morges var det strålende vær. Turen ble i dag lagt oppover mot Musvoldseter hvor det skulle holde seg en del fjellvåk. På tross av at vi var startet svært sent – på Musvoldseter var klokken blitt 13 – kom Heyerdahl og jeg på at når vi var så nær oppunder Rondane måtte vi benytte anledningen til å fly opp på en av toppene. Proffen [Bonnie] er selv en ren tindebestiger later det til, og vår idé syntes hun derfor meget godt om. De to Rondetoppene som vi ser her nede fra Atnsjøen tårner seg mot himmelen er nettopp de to som Heyerdahl og jeg ikke fikk has på i fjor – nemlig Rondeslottet og Høgronden; den første er Rondanes høyeste – 2183 [now known to be 2178] m o.h. Vi skilte lag med de andre ved 14-tiden, vi hadde jo om det trengtes hele natten til rådighet. Var lenge i tvil om hvilken av de to

Figur 6. Thor Heyerdahl og hans hund, Kazan, på toppen av Rondeslottet (2178 m o.h.) kl 21 den 13. juni 1935 med utsikt mot Smiubelgen. Foto: E.K. Barth. Thor Heyerdahl with his dog, Kazan, at the summit of Rondeslottet (2178 m a.s.l.) at 9 p.m. June 13th 1935 with views towards Smiubelgen.

nevnte topper vi skulle velge – Høgronden har vardet rute helt til topps og er en god del lettere å «svippe opp» på; men begge hadde vi mye mer lyst på Slottet; resultatet ble derfor at dette ble valgt. Vi tok det med ro – gikk bare og nøt tilværelsen, brukte kikkertene flittig, så etter fugl, tok oss en matbit (det hadde vi forresten svært lite av) og falt alt i ett i staver over hvor vidunderlige omgivelser vi ferdedes i. Vi fotograferte også flittig, så tiden gikk.

Det var etter hvert begynt å skye over en del, og vi var svært engstelige for at vi omsider skulle få se skydekket senke seg ned rundt toppen, men plutselig viste det seg noen svære blå flekker og på ettermiddagen var nesten hele himmelen klar. For å si det med en gang var vi under hele turen fantastisk heldige med været. Klokka var ca 18 og vi skulle begynne på den virkelige bratte oppstigningen som dreier seg om 5-600 meter nesten rett til værs. Helt fra Musvoldseter av hadde vi flere ganger passert større og mindre snefonner. Selve Slottet var helt hvitt, så hele den bratte oppstigningen foregikk i sne.

Denne sank vi for det meste bare en 10 cm ned i, men det hendte ikke sjelden at det var partier hvor vi sank voldsomt i – helt til skrevet. Det var selvsagt da et veldig slit, men ettersom vi nærmet oss toppen ble det kaldere og dannet seg skare. I fra ca 1900 meters høyde var skaren så tykk at den bar oss fullstendig – litt tørr nysne lå oppå, og det kunne vel være et par kuldegrader. Kazan var naturligvis også med og koste seg glugg i hjel. Nede i dalen hadde den ikke syntes det var svalende nok med de par snefonnene vi etter hvert passerte og som den rullet seg og sto på hodet i, og benyttet derfor hver eneste bekk med helt grønt isvann til å dukke seg helt under og riktig svale seg i. Når vi går i flokk blir den alltid holdt i bånd, og den benyttet seg derfor nå tydelig nok av friheten.

Hele tiden hadde det ligget tunge skybanker rundt horisonten i nord og øst; under hele oppstigningen hadde vi en fantastisk utsikt denne vei. Snefjell på snefjell tårnet seg opp og kulminerte i Rendalsølen som ruvet diger ute i horisonten. I forgrunnen fortonet Atnsjøen

seg mer og mer i fugleperspektiv; vi hadde forresten inntrykk av at den lå uhyggelig langt borte – først skulle vi altså helt til himmels på denne toppen og så etterpå legge av gårde tilbake igjen til denne «pytten» langt, langt der borte; kartmåling viste siden at snorrett luftlinje toppen av Rondeslottet – Nesset ved Atnsjøen er 16 km. Over Atnsjøområdet lot solen aldri til å ville vise seg. Mørke skyer hang der borte hele tiden, og det var en dyster belysning over hele lavlandet i nord-øst mens selve Rondetoppene lå konstant badet i sol. Plutselig oppdaget vi umiddelbart at det begynte å danne seg veldig lavtliggende tåke og skybanker oppe i nordvest i retning av Follidal. De holdt seg foreløpig i nordenden av Høgrondepartiet, men nærmet seg merkbart idet de fortrinnsvis fulgte dalførene innover. Det ville jo være alt for trist om tåken skulle komme over oss innen vi nådde toppen, så vi kavet i vei det beste vi hadde lært og nærmet oss ca. 2000 meters høyden. Da vi var nær kommet omtrent i høyde med de øvrige Rondetoppene kom vi ut på det første stupet som gav det første fantastiske flotte utsyn mot syd og vest. Her rullet det seg et ganske annet bilde opp for oss – idet himmelen over dette partiet var så å si strålende klar, og snefjell på snefjell og veldig skinnende hvite vidder strakte seg ut mot horisonten i et intenst gyllent sollys så langt øyet nådde. Snehetta dannet grensen i nordvest. Et par tykke, hvite ullskyer i nærheten av solen skapte ypperlig fotografisk virkning, og vi kneppet av et par nydelige opptak. Tåken kom nå tykk og ullen rullende over Høgronden og toppene rundt den, og hadde da bare langs djupdalen – hvorfra vi nettopp hadde kommet opp – å passere for så å kunne innhulle også hele Slottet i sin usynlighetskappe. Heldigvis lot det til at de svære fjellmassene rundt Høgronden greide å holde tåken fast en tid – den liksom

klebet til fjelltoppene der, og lot ikke til å ha lyst til å rulle videre på en stund.

Heldigvis nådde vi derfor toppen tidsnok på tross av at vi ikke hadde kunnet la være å samle en god del med fotografering hist og her. Blikkende stille var det også nå blitt og ca. 2-3 kuldegrader, så halvtimen vår ved varden ved 21-tiden om aftenen ble en opplevelse av de sjeldne. Aldri hadde noen av oss foretatt en fjellbestigning tidligere under tilnærmedesvis så storslaget vakre forhold med en slik vidunderlig belysning og utsikt. Alle faser av farver og stemninger viste himmel og landskap ettersom vi snudde oss mot de forskjellige himmelhjørner – fra den mest blytunge himmel i nord med sine dype, dystre skoglandskaper til det vidunderligste gyllende solglitter som lå over de skinnende snekleddede partier i sydvest. Nå lot tåken imidlertid til å nærme seg med stormskritt, så vi satte i en fart nesen nedover. Solen forsvant fort, og for at det skulle gå litt kvitt fant vi på å ake på en vindjakke utfor de øverste partiene hvor skaren var hard. Det gikk så det gøyv i de veldig bratte fall og Kazan fløy etter og forsøkte stadig å bite seg fast i bakparten til den siste av oss. Etterhvert ble det for bløtt, så vi slo for mye igjen. Kommet et par hundre meter nedover viste toppen av Slottet seg allerede å være helt bortgjemt i tåken som stadig trengte seg lavere nedover. Imidlertid nådde den oss ikke et eneste øyeblikk under nedfarten og turen videre – holdt seg ærbødig på avstand på et par 100 meter hele tiden.

Da vi var kommet til bunns i Langglupdalen var tåken kommet helt ned i en 1200 meters høyde hvor den holdt seg for resten av natten over hele Rondepartiet. Da vi kom litt på avstand var det ikke lenger den ringeste antydning til de høyere fjellpartiene. Vi var temmelig glupende sultne, for om morgenen hadde ingen av oss

Figur 7. Per Høsts hund Mona var også med på ekskursjonen; her i nærkontakt med en rype holdt varsomt av Yngvar Hagen. Foto: E.K. Barth. Per Høst's dog Mona also joined the excursion. Here in close encounter with a grouse held carefully by Yngvar Hagen.

utstyrt seg for en slik langtur. Det var nå imidlertid bare å legge mekanisk i vei, og henimot klokka 01 passerte vi Musvoldseter. En stund etter nådde vi Atnsjøen og rodde over og var hjemme et kvarter over 02 om morgenen. Vi hadde da gått i vel 15 timer og tilbakelagt en høydedifferanse over 1500 meter. Det var satt massevis av mat frem til oss, så vi satt og åt til henimot kl 04. Vi gjorde for øvrig ikke helt få zoologiske iakttagelser på turen. For første gang observerte vi snespurv – 2 hanner og én hunn ca. 1400 m o.h. Fjellpiplerke [heipiplerke], sivspurv, blåstrupe og flere smågnagere ble hørt og sett, 11 liryper og to fjellrypestegger så vi. På hjemveien spilte en århane, og en gluttsnipe hørtes litt ovenfor Fagervold. Kazan fant til oss restene av en nyslaktet rype – sannsynligvis tatt av rev. Likeledes fant den oppe i en 1000 meters høyde en stor reinknokkel – viste seg å være et mellomfotsben. Et par dager gamle reinspor konstaterte vi i en snefonn i nærheten. Røyskatt og snemus spor så vi også i sneen – sistnevnte i over 2000 meters høyde.

14. juni – fredag

Heyerdahl og jeg hadde i dag dispensasjon til å sove så lenge vi ville, men da de andre begynte å bråke ved åttetiden, våknet jeg naturligvis og sto like godt opp litt etter. Mitt eneste zoologiske foretagende den dagen var at jeg fotograferte en firfirsle som Bjanes hadde fanget. Hadde fint vær, men i 15-tiden gikk jeg og la meg til å sove igjen da det i grunnen kunne smake godt. Hadde da i løpet av de siste 55 timer sovet i 7, så tiden var benyttet godt. Var våken og ruslet litt omkring om aftenen.

15. juni – lørdag

I dag er det siste dagen, og jeg synes jeg har fått benyttet den upåklagelig. Hagen og jeg gikk en lang dagstur alene, mens de fleste av de andre hadde forskjellige hjemmearbeid. En gluttsnipe nedover mot Atnoset som vi to ganger tidligere hadde sett på et bestemt sted fant vi nå endelig redet av. Det var veldig moro å finne – det første av den art både for Hagen og meg. Eggene var svinaktig vanskelig å se i mosen.

Fuglen trykket voldsomt. Jeg gikk uten å ane det forbi den på høyst to meters hold uten at den derfor fløy av. Da jeg derimot var kommet en ca. 5-6 meter forbi og snudde meg og stirret i retning av redet fløy den av, og endelig ble det oppdaget. Fuglen var temmelig aggressiv mens vi var der.

Deretter gikk vi ned og filmet og fotograferte fossefallredet i Atnfossen. Ungene ble ringmerket. Da vi var ferdige med dette, ble vi oppmerksomme på et par gjøk som hele tiden holdt til i noen småtrær ca. 100 m borte. Plutselig så vi at det var hele 4 stk. der på en gang. Vi satt lenge og stirret på dem i kikkertene for å se om de muligens lurte på å legge egg i noen andre fuglereder. Da det ikke lot til å hende noe, gikk vi omsider bortover dit; der stod nemlig en liten ku kloss ved der de holdt seg, og så lurte vi på om vi kunne få filmet dem derfra. De fløy da vi kom, men etter en tid kom de tilbake, hvorpå filmapparatet surret i vei noen sekunder. Litt etter kom det enda en som også ble filmet en tid inntil surringen fra apparatet skremte den bort. Etter dette kontrollerte vi diverse gråtrostreder, røyredet og strandsnipere der nede ved osen.

Vi hadde dessverre ikke tid til stort mer enn å gå like hjem, da proffen [Bonnie] hadde planlagt en fin avskjedsmiddag kl 1930. Vi rakk hjem til kl 2000 presis, og det var man visst svært fornøyd med. Det ble traktert med rømmegrøt og stekt fjellørret, så det var ikke noe å klage på. Etterpå hadde vi tautrekking, spydkasting med hesjestaure og diverse annet for å «senke maten».

Ved 23-tiden drog Hagen, Heyerdahl, Schmidt-Nielsen og jeg til fjells for å høre på dobbeltbekkasin-spill. Det er en meget stor sjeldenhet å overvære og var veldig interessant. Det var flere som spilte, men de fleste var vanskelige å se. En kom vi forresten på en ca. 8-10

meters hold og stod og studerte lenge i kikkert. Kikkert kunne nemlig meget godt brukes selv midt på natten. Vi hadde hatt fint vær hele den dagen og natten. Det var en masse liddelig morsomme lyder å høre. Foruten dobbeltbekkasin hørtes også enkeltbekkasin spille i luften og på bakken, noen rypestegger skoggret [hannens paringsrop] og pratet i vei, et par århaner hørtes omsider også samtidig med blåstrupe, sivsurv og diverse andre småfugl. En del frosk kvekket dessuten i vei borte fra en myr. Omsider dro vi hjemover og var hjemme ca. kl 03. På veien så vi på et nydelig rede av fjellpiplerke [heipiplerke] som noen av de andre hadde funnet tidligere. Jeg har glemt å nevne at en stund etter middagen drakk vi kaffe og spiste hjemmelaget bløtkake sammen med folkene på gården, Ingrid og Håkon Nettet.

16. juni – søndag

Våknet i dag med pøsende regn. Det er blitt den første virkelige regnværsdagen under hele oppholdet, men da vi skal reise alt ved 11-tiden har det nå lite å bety. Det var riktig trist å dra av gårde synes jeg, og været syntes visst det samme; regnet har fosset ned under hele reisen. Utbyttet av turen er blitt riktig fint. Til sammen har vi observert 68 forskjellige fuglearter og funnet 49 reder, derav ca. 16-17 forskjellige arter. På kort tid må det sies å være meget godt. Hagen og Heyerdahls tid der oppe ble altså en 14 dager. Før vi andre kom hadde de på noen store myrer sett traner et par ganger og et par rev samme steds. Et ferdigbygget og benyttet fjellvåkrede hadde de også da funnet, men eggene var ennå ikke lagt.

Etterord

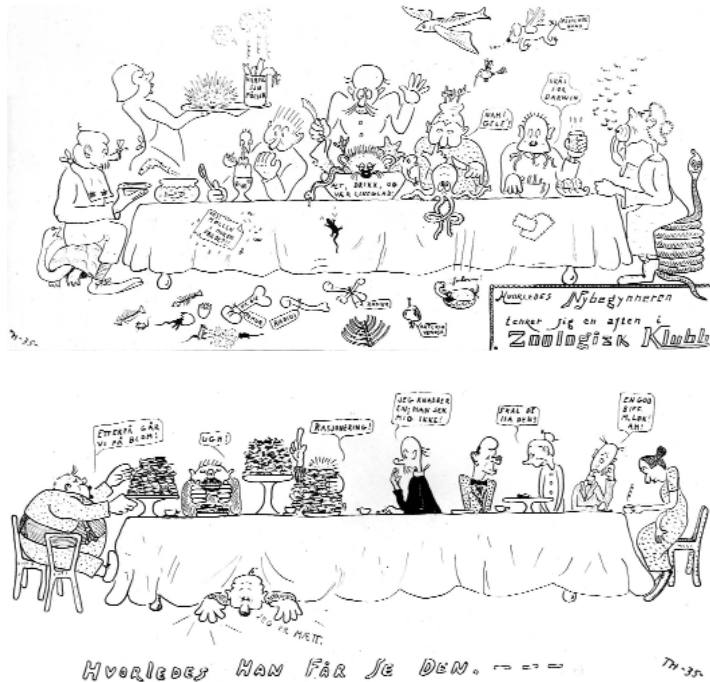
Etter sin store innsats i XU under krigen flyttet Edvard K. Barth i 1946 med sin trofaste

hustru, Sonja Barth, til en tømmerhytte («Rondabu») med utsikt mot Rondetoppene, under snaufjellet over Atnsjøen tre kilometer fra bilvei og nærmeste gård. Der bodde de til 1954. På bakgrunn av sine studier og opplevelser i disse områdene skrev han praktverket «Rondane» (1971) og hundrevis av artikler om norsk natur og fugleliv for allmennheten, og ble en meget skattet foredragsholder gjennom årtier. Sammen utførte Edvard og Sonja Barth dessuten et meget omfattende og betydningsfullt arkeologisk arbeid i utgraving og oppteigning av gamle fangstgraver for rein og elg i store deler av Sør-Norge, ved siden av kartlegging av tuftene for falkefangst og andre kulturminner. Dette arbeidet hadde stor betydning for at Rondane ble Norges første nasjonalpark i 1962.

Denne ekskursjonen til Sør-Nettet våren 1935 sådde nok et frø i den unge zoologstudenten, et frø som vokste til en livslang lidenskap for fjellet i norsk natur og kultur. I Grimsdalen er det bygget en tro kopi av et hus fra en gammel fangstplass for rein, og til minne om Edvard og Sonja Barth døpt «Barthbue». Stedet ble åpnet 28. august 2004 ved Bjørnsgardssetra av miljøvernminister Knut Arild Hareide i forbindelse med statsminister Kjell Magne Bondeviks samtidige åpning av Dovre nasjonalpark og markeringen av utvidelsen av Rondane nasjonalpark. Det er blitt et informasjonspunkt og kulturminne over arbeidet de utførte med å kartlegge kulturminner; aktivitetene knyttet til fangst av rein, ferdsel og bosetting innen

Rondane verneområde. Et nytt minnesmerke ble avduket den 2. september 2006 av justisminister Knut Storberget for å hedre Edvard og Sonja Barth, denne gang gitt av takknemlige Solli-væringene for det pionérarbeid de har utført gjennom et titalls av år. Minnesmerket er en bildeplakett av disse to på en steinvarde ved inngangen til en sti som er døpt «Barths sti» og går fra Wollum gjennom Vuludalen og Voldalen tilbake til Wollum.

Feltnotatene til den 22 år gamle studenten, E.K. Barth, fra ekskursjonen til Rondane i 1935, får en selv til å minnes hvor viktige felttekkursjoner er under zoologistudiene. De ukelange, obligatoriske felttekkursjonene ved Biologisk institutt (BI), UiO, medførte at vennskapsbånd ble knyttet og en gryende naturinteresse kunne slå ut i full blomst med betydning for både videre studier og yrkesvalg. Mine feltminner fra BI på 1960-tallet er fra Biologisk stasjon i Drøbak, Åven i Råde, Tømte i Hurdal, Rena i Østerdalen og Skodje på Nordmøre. Men til forskjell fra meg og sikkert de fleste andre, skrev studenten E.K. Barth dagbok over sine ekskursjonsopplevelser. Så var det heller ingen hvilken som helst gruppe som deltok i 1935. Både ekskursjonsleder og flere av deltagerne satte markerte faglige spor etter seg senere i livet, også på verdensbasis. Dessuten var flere meget aktive i den zoologiske klubben ved Zoologisk laboratorium. Det vitner tegningene (Figur 8) til Thor Heyerdahl (Figur 9) fra 1935 om, samt et etterlatt dikt

Figur 8 A, B. To humoristiske tegninger laget av Thor Heyerdahl som viser livet i Zoologisk klubb den gang zoologistudentene holdt til i Universitetets midtbygning, Domus Media, i sentrum av Oslo. Tegningene er fra 1935, det året ekskursjonen fant sted og «labben» ble flyttet til Universitetets nye campus på Blindern. Two humorous drawings made by Thor Heyerdahl demonstrating the activity at Zoological club at the time when the students stayed at the university's central building, Domus media, in the center of Oslo. The drawings are from 1935, the year of the excursion and when the laboratory moved to UiO's new campus at Blindern.

(melodi: Oh, my Darling Clementine) fra 8. mai 1935, skrevet antagelig av Thordar Quelprud like før ekskursjonen til Sør-Nettet det året da både klubben og «labben» flyttet til Blindern Campus fra Domus media i Oslo sentrum:

*I en søilehall tilhøre
står i gull på grønn plakat:
Zoologisk Lab'ratorium.
Der får fisk og padde mat.
O, du labben, o du labben
o, du labben med din charm,
med de skittengule vegger
og med all din gatelarm.*

*Du har huset mange skruer
av en broket fenotyp.*

*Peristasen var den samme,
men av forskjellig genotyp.
O, du labben, o du labben,
o, du labb med ditt miljø,
med din duft av preparater
i fra tarmkanal og sjø.*

*Torskehuets mange knokler –
om erstatnings- eller dekk –
det var leie små problemer,
som jog sikkerheten vekk.
O, du labben, o du labben,
du var vitne til vår skrekk,
da vi satt ved grønne bordet
og de lærde fant en sprekk.*

*Noe kjed a' Domus media
det er ingen av oss nå,
dine gamle go'lokaler
gir vi slipp på, for vi må.
O, du labben, gamle sabben,
du var bra i all antikk,
men til høsten blir du funkis
og ukjennelig og chick.*

Summary

EDVARD K. BARTH & TOR A. BAKKE 2006. A field excursion to the farm owned by Det Norske Videnskaps-Akademi at Sør-Neset, Atndalen, early summer 1935. – *Fauna* 59(1-2): 34-43.

This article is based on the diary of first curator, dr. philos. Edvard K. Barth's excursion as a 22 year old student to the Norwegian Academy for Science and Letters' mountain farm at Sør-Neset, June 1935, more than 70 year ago. His everyday notes from the excursion are put together by the second author in memory of E.K. Barth who worked at the same institution, Zoological museum, UiO (now Natural History Museum, Department of zoology, UiO), for more than 20 years and also after retirement continued his scientific work until his death in 1996, 10 years ago.

This field trip organized by Zoological laboratory, Biological Institute, UiO, had two women as leaders in 1935. One was the already then famous professor Kristine Bonnevie, the first female professor in Norway and the first female member of the Norwegian Academy for Science and Letters,

Figur 9. Edvard K. Barth (helt til venstre) og Thor Heyerdahl (midten) på ekskursjonsutflukt i zoologi i Rondane juni 1935. Foto: Ukjent. Edvard K. Barth (far left) and Thor Heyerdahl (middle) on the excursion in zoology in Rondane June 1935.

beside amanuensis Gudrun Ruud, both appointed at Zoological Laboratory, UiO. Most of the other trip participants later became very well-known Norwegian scientists. The future famous film director Per Høst was scientific assistant during the excursion. P. Høst made in the forties and fifties popular documentary movies from exotic areas around the world, among others the documentary movie «Galapagos» (1955) with Thor Heyerdahl and in 1957 the well known film «Same Jakki». Another person participating as

field assistant at the excursion was the ornitologist, cand. mag. Yngvar Hagen who in 1937 participated as zoologist on the famous field expedition to Tristan da Cunha, South-Atlantic Ocean, and later became a professor. Among the students at the excursion we not least find the later world famous Thor Heyerdahl who shouldn't need any further presentation, and also Knut Schmidt-Nielsen who later on become a professor and a world famous zoo-physiologist.